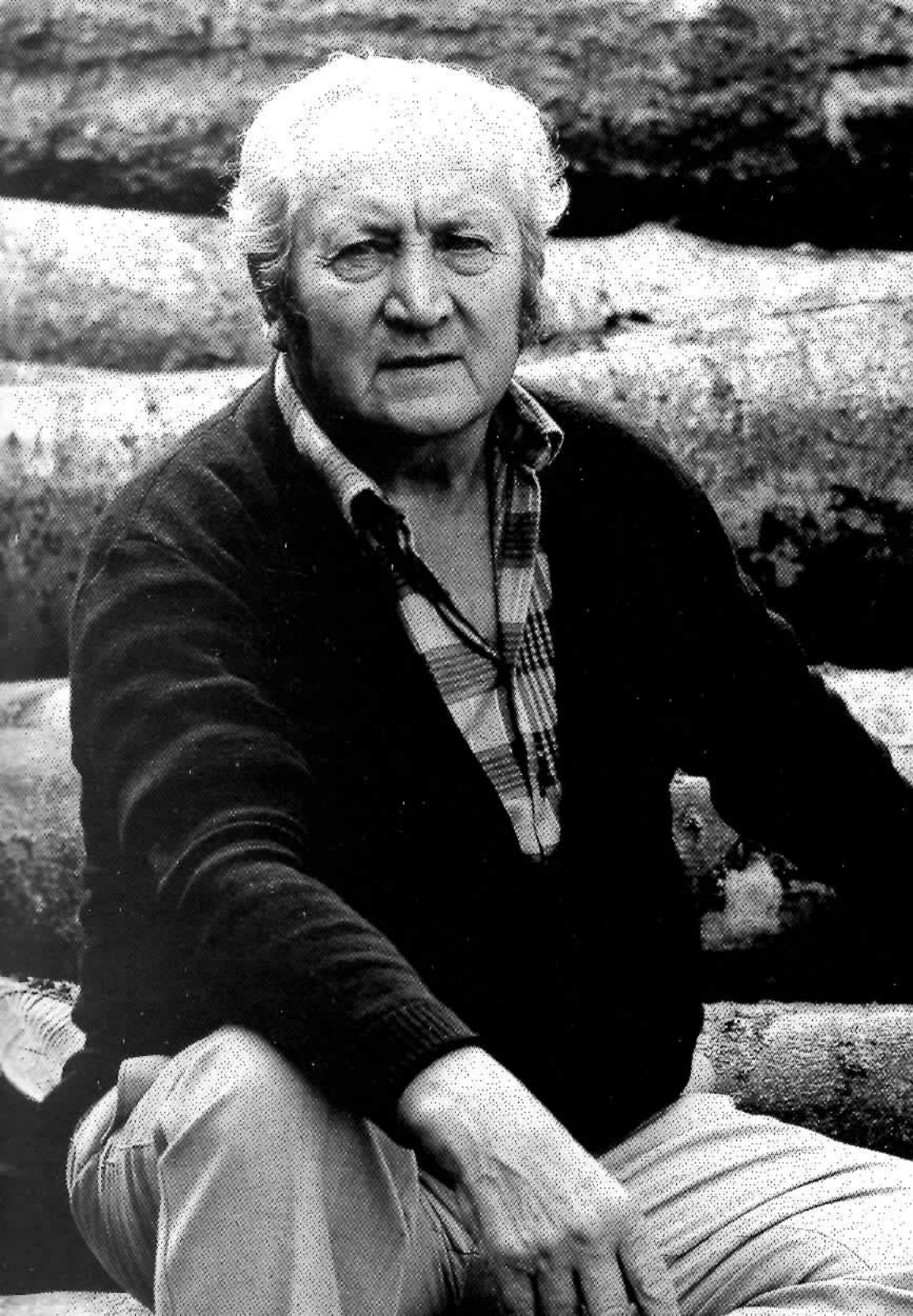

Nisse Dahlberg

Från Sölvesborg kan man som söndagsvandrare komma på »fel» sätt till Grundsjön, via de långa promenaderna i bokskog med stora inslag av nyplanterad gran. Efter åtskilliga kilometers vandring träffar man på Leingarydsvägen, strax därpå Grundsjön i vars norra ände ligger det teglade hus där Nisse Dahlberg bor. Hur kan någon bo här i skogen, undrar söndagsvandraren.

Han har närmat sig från fel håll. Man ska komma från Ebbalycke-Bjärarydshället. Då känns mönstret igen. De tämligen stora gårdarna på slätten har smala skiften upp på berget. Där, högt uppe i gränslandet mellan det öppna och slutna landskapet finns fortfarande, men har framför allt funnits, ett stort antal torp där man förr gjorde dagsverken åt bönderna. Nyhult, där Nisse bor, är ett sådant gammalt torp, ombyggt flera gånger.

Hur gammalt huset är, vet inte Nisse, men det måste minst vara tidigt 1800-tal. Morfar är född på torpet, mamman föddes där 1890. Torpet låg under greven från början. Nisses far köpte det 1928. Här var stengt och eländigt och far ville inte stenfria och reparera utan att äga stället. Strax efter köpte han Tomsas och Per Jönsas ställen strax intill. 1946 tog Nisse emot stället.

Nyhult på 1890-talet. Nisses mor är den lilla flickan framför trappan.

Innan vi börjar tala om bygdens historia och människorna som bott här, så ska vi berätta om Nisse och hans uppväxt.

Han föddes i Ivetofta 1916 och flyttade till Grundsjön när han var sju år. I Bromölla bodde familjen på Smedåkravägen en halv kilometer norr om kyrkan, i farfars hus. Far jobbade på Iföverken, men ville ha något eget och började häruppe när morbror Alfred, som hade stället vid Grundsjön, fick amerikafeber.

1924 började Nisse i skolan i Bjäraryd. Vintertid var det ibland bortåt

en halv meter snö i skogen, de fick gå en tre kilometer bort mot det som nu är fritidsområdet till skolan. Här var kanske ett tjugotal hus då. Mor följde dem första biten. Riktiga vägar fanns inte då. Nisse och hans ett och ett halvt år äldre syster lekte naturligtvis lite med andra barn, men då de kom hem från skolan så blev de hemma, delvis därför att det fanns arbete att göra på gården. Annars fanns det många barn i en del hus i skogen upp mot det som nu är fritidsområdet. Sina gamla lärare minns Nisse med blandade känslor, han reagerade mycket över att en lärare höll med storböndernas barn. Men Anna Olsson och Sigrid Hellsing, det var snälla lärarinnor, berättar Nisse.

När Nisse gick och läste för kyrkoherde Georg Björk minns han att vattnet i Vesan ibland gick över vägen till Gammalstorps kyrka. Han bodde kvar hos föräldrarna hemma på gården, hjälpte till där och hjälpte andra bönder och jobbade förstås i skogen vintertid. 30-talets depression märktes inte så mycket i skogen. Priserna var dåliga, men brist på mat var det inte.

Den 9 april 1940 ockuperades Danmark och Norge av tyskarna. Den 13 april kallades Nisse in. Kom till Kristianstad, blev utrustad där och åkte i mörkläggning till Landskrona. Det var si och så med utrustningen: en del fick gevär, andra inte, en del fick skott och inte gevär, en del fick två handgranater och inget annat. Och kläderna passade inte alls.

– Jag låg i beredskapen ständigt, berättar Nisse, kunde inte komma hem förrän där låg en ny kallelse och väntade. Jag låg ute nästan två år i ett sträck. De var ute efter mig kolossalt. Många runtomkring här var aldrig ute. Jag låg i färjevakten i Helsingborg och i Landskrona på citadellet. Vi tog emot flyktingar i Borstahuset. De kom roendes över. Vi tog hand om dem och lämnade över dem. När vi gick där vid Borstahuset var det tidvatten, det kände jag inte till innan. Det kunde höja sig 20 cm bara på en halv timme. När vi gick vakt på stranden gick strålkastarna från Danmark och lyste upp stranden, det var så ljust så vi kunde se vad klockan var. De spanade efter flyktingar. Det var rusligt att gå vakt där. Visst var vi rädda!

– Permittenttågen i Helsingborg har jag vaktat. Där gick de stackarna, hade hemskt med bördor med sig när de kom från Norge. De fick trängas där och gick på tre fyra led, lastades om där från vagnar till vagnar. Deras befäl kom och gick hursomhelst, gick förbi oss vakter

som stod där med skarpladdade gevär och bajonetter. De hade förstås passersedel, men vi reagerade på att de fick gå så fritt. Och så var det mängder med sönderskjuten krigsmateriel som skulle ner till Tyskland och repareras.

Efter kriget gifte sig Nisse med Greta Ahlgren från Mjällby. De fick två barn, Ann-Marie och Bengt.

– Far byggde vägen, 1674 m, från Leingarydsvägen upp hit. Det var stenarna i åkrarna som hamnade där. Innan fanns ingen väg ner mot Gammalstorp. Här var rysligt med sten. Man kunde hoppa från sten till sten från huset ända ner mot sjön då. Far drog upp dem med stubbarytaren. Så hade vi två bra hästar som var enastående och så körde han upp stenarna, liksom välte upp dem. Hästarna använde vi på skogen också, det var nordsvenskar. Vi odlade foder till djuren, potatis och grönsaker till husbehov. Vi hade 4-5 kor, lite grisasuggor och höns. – Det var många som skulle leva på ett litet torp. Idag går det inte. Vi hade brunnen på gården, någon gång sinade den men då hade vi en källa i skogen. Det gick inte åt så mycket vatten. Djuren ville inte gärna dricka i sjön, de väntade till kvällen så de fick brunnsvatten.

– Människorna här på skogen var ett folk som verkligen var förnöjda och överlevde med lite nock, berättar Nisse. Förr kunde man leva om man bara hade en liten bit jord och kunde hålla en ko. Hade en gris och några höns, odlade till husbehov. Skogen var mest till vedbränne, lite virke sågades.

Vi kan inte låta bli att förundras över att människorna blev så gamla här uppe. Så som de slet!

– Ja, säger Nisse eftertänksamt, jag vet inte vad jag ska säga, slet och slet. Men de tog det jämt och grant. Det var ingen stress. Var det så de träffade nån så gav de sig tid att prata en stund. Det är det ingen tid till nu. Titta bara på jordbruket, det ska gå som själva dräen, döna och greja. När de tog väck hästarna från jordbruket så tog de bort hemtrevnaden med!

Förutom jordbruket så var det Iföverken, brännerierna och stärkelsefabrikerna som gav utkomsten. Och så skogen förstås, på vintern mest.

– Jag har varit skogsarbetare i 47 år, som körare i 30 och aldrig haft ont i ryggen. Men jag jobbade i ett sandtag ett och ett halvt år och då fick jag ont i ryggen av den förbaskade traktorn.

– Motorsågen kom ungefär 56, innan var det jobbigt, vi körde med »brödånga». För det mesta var vi två man. Vi hade ackord, jag har huggit ved för 1 krona metern. Mest gick till ved, en del till Lövträ i Näsum. Nu går en del till såg, en del till kubb och resten till massaved.

Nisse körde grevens hästar. Gamle greven, Carl Axel Trolle-Wachtmeister, var populär hos skogsarbetarna. Nisse har varit med om att resa minnesstenen vid vägen Högfärden på Ryssberget.

– Han var bra, greven, kunde komma och prata och kommentera ett och annat.

– Jag pensionerades 81. Nu har lastmaskinerna kommit och det är nästan så man bli förbannad när man ser hur lätt det går med maskinen och jämför hur man hade det förr när man slet. Men fastän jag slet hårt med stockarna, så hade jag aldrig ont i ryggen. Det är värre nu för dom som sitter i maskinerna med ryggen, vibrationerna och stressen gör att de går som ankor.

I skogskanten upp mot nuvarande fritidsområdet låg förr kanske ett tjugotal bebodda hus. Det gick stigar överallt, men vägar fanns inga. Agerums bönder hade skiften ända upp till gränsen. Torparna var inhysta där så de skulle hjälpa bönderna. De fick bo häruppe, odla lite grand och hade en liten stuga.

Nisse berättar om de närmsta grannarna:

– Där var Tomsas ställe alldeles i närheten, där bodde två gamla förnöjda människor. Nu är det som jag pratar efter mor. Jag vet inte om de hade nån häst, det tror jag inte. Sen hade vi Görans Hanna, det ligger en bit in. Där bodde en gammal tante, hon var döv, men hon redade sig själv. Mor berättade att hon blev gammal, till slut orkade hon inte göra några dagsverken. Men hon fick bo där ändå. Hon hade inga djur, kanske några höns. Men sen gick hon och plockade ved och så hade

Nisse bland resterna av Görans Hannas hus. Golvet bestod av stampad jord. Hackat granris lades dit på lördagarna. Möbleringen var en säng och ett bord – inget mer!

hon en liten backe där hon odlade päror. Grannarna härkring de sprang dit när de hade nåt, ja lite gröt till exempel.

– Sen hade vi Per Jönsson, längan därborte. Boningshuset byggde jag upp här sen, den västra änden av huset här. Vi rev ner huset och flyttade hit det. Han kallades Kitta-Pelle. De var egendomliga människor, de försökte klara sig själv. Men så var där en del ungdomar från Ebbalycke som sprang upp och gjorde hyss för de gamle, det var verkligen synd. De fyllade t.o.m. brunnen med sten så de kunde inte komma åt nåt vatten. Det

Lagården hos Per Jönsas. Hustrun Maria tappade sin vigselring i trädgården när hon skulle plocka blommor. Den lär fortfarande ligga där!

var egendomligt med dessa människor, man trodde de var fattiga, men det var de inte. Minns jag inte fel så hade de en sparbanksbok på 24000 kronor, det var många pengar på den tiden, 1929. Rökstocken gick sönder men de tyckte sig inte ha råd att laga den. De rök i huset så man kunde inte se från den ena hörnan till den andra. Kolossalt snåla var de.

– Johan och Johanna Julin, ett ställe längre upp, han var lite murare. När jag hade exerat jobbade jag på stärkelsefabriken i Gaslunda ett tag. Johanna var då gammal, kanske 70 år. En dag kom hon och hälsade på och jag berättade då om att jag jobbade där. "Ja, jag gick om Gaslunda när jag gick och hälsade på Johan i Hemsjö", sa hon. Johanna gick de tre milen till Hemsjö för att hälsa på sin man Johan! Är det inte fantastiskt? Förr då kunde de gå! De hade inget annat då. Inte ens cyklar alltid. Johan och Johanna hade en son Edvin, som jobbade på Iföverken i skift. Ibland slutade han 10 på kvällen ibland klockan 2. Ibland började han vid den tiden. Han gick över berget, ner till Hagstad, där tog han cykeln och cyklade till jobbet. Och så samma väg tillbaka! Man får lov att säga att det var ett fantastiskt folk! Berättar man det i dag, så säger man: Varför gjorde de det? – Ja, de hade ju inget an-

nat vall! På den tiden betydde avstånden ingenting, för de gick. Liksom nu, nu spelar heller inte avstånden nån roll för man kör bil.

– Här har blivit en kolossal förändring på Ryssberget sen jag kom hit. Inte en väg fanns det förr. Bara stigar runt omkring, stigar det var när man kunde komma fram med en häst. De asade ved och stockar ända härifrån till Barnakälla med häst. Kastved körde de ner till Panshamn, sen tog de pråm vidare mot Gualöv. Vägarna började man bygga på 40-talet. Först kom Hinnedalsvägen och Gustafsbergsvägen. Nu är vägar-
na avstängda från biltrafik, det blev en väldig buskörning här, ungdomarna körde rally och i krökarna sladdade de gruset ut i skogen. Ollon-
svin hade man förr, det var fullt med grisar här i skogen. De byggde
hyddor i skogen för grisarna. Det var bara bok allting här, hela vägen.
De hade kor här på skogen också, det var nog mest för dem som man
byggde gårdsgårdarna.

– 56 sålde jag av till kommunen, man planerade bygga 49 stugor här, men det har inte blivit av som väl är. Fick en liten hjärnblödning så jag sålde av. Tyckte jag fick bra betalt, men det fick jag nog inte. 54 renoverade jag huset med fars hjälp, då satte vi in el också, innan klarade vi oss med vedspis och fotogen. Jag eldar med ved fortfarande, fast jag har olja också, tycker jag behöver motionen. Det är tryggt med vedspisen, vid stormen -67 satt vi 12 dagar här utan ström.

– De öppna markerna arrenderas nu ut till hästbete, men de orkar inte hålla rent här. Det växer igen här, det är synd, rysligt synd när man tänker på allt slit.

Vi undrar om Nisse med all sin erfarenhet har märkt någon förändring hos bokarna.

– Nej, de pratar mycket om det men jag har inte precis märkt nåt. Ja, träet har blivit svartare inuti, kanske det har med miljöförstöring att göra, man kan ju inte veta.

Vid Grundsjön fiskade förr ungdomarna från Ebbalycke abborre på skoj. Nu finns det inplanterat kräftor och ädelfisk, men det finns mink här som tar kräftorna. Men fiskeföreningen säljer 3000 fiskekort om året. Grundsjön är livligt frekventerad numera, inte bara av sportfiskare utan även av vandrare på Skåneleden. Dessvärre har inplanteringen av ädelfisk gjort att grodorna och paddorna håller på att försvinna. Fis-

ken tar all grodyngel. Är det stränga vintrar, så klarar inte fisken att övervintra trots att det i sjön finns en plats som aldrig fryser hur kallt det än är, det är ett källsprång där.

Förr jagade man, mest hare och tjäder. Tjädern försvann redan på 40-talet, berättar Nisse, som inte har jagat själv, han tycker bäst om att titta på djur. Vid stugan har han rådjur varenda natt, älg är det inte så mycket just nu. Hund har han alltid haft tidigare, men nu är det bara katt.

– Vi reser en del och då är det problem med hund. Vi har varit både på Nordkap, i Holland och Österrike, flera gånger. Förr hade man varken tid eller råd att resa, men nu har man det. Sen man blev pensionerad. Det går himska bra, vi har inte en tanke på att flytta härifrån så länge man orkar köra bil, men sen finns det ingen återvändo. Det är inte lätt att flytta ett gammalt träd och få det att ta sig!

